

KADIN GİRİŞİMCİLİĞİ VE BÖLGESEL KALKINMA: TR72 (KAYSERİ, SİVAS, YOZGAT) BÖLGESİNDE UYGULAMA

İlkay NOYAN YALMAN

Yrd. Doç. Dr., Cumhuriyet Üniversitesi
İİBF, Ekonometri Bölümü
iyalman@cumhuriyet.edu.tr

Özge GÜNDOĞDU

Arş. Gör., Cumhuriyet Üniversitesi
İİBF, Ekonometri Bölümü
ogundogdu@cumhuriyet.edu.tr

ÖZ

Son yıllarda özellikle kadın girişimcilerin ekonomide büyüme ve kalkınmadaki önemine dikkat çekilmekte ve birçok hükümet politikasında kadın girişimciler için ayrıcalıklı düzenlemeler yer almaktadır. Ancak kadın girişimciler bu süreçte gerek kadın olduklarından, gerek genel ekonomik şartlardan gerekse çevresel etkilerden kaynaklanan birçok sorunla karşılaşmaktadır. Bu sorunlar bölgelere ve illere göre farklılıklar gösterdiği gibi, genel olarak ortaya konan çözüm önerileri, sorunların çözülmesinde ve girişimciliğin geliştirilmesinde yeterince etkili olamamaktadır. Kadın girişimcilerin yaşadıkları bu sorunların azaltılması ve problemlerin çözülmesi ekonomik büyümenin de hızını artıracaktır. Bu sebeple bulunacak çözüm önerilerinin ve geliştirilecek politikaların yerel özellikler göz önünde bulundurularak yapılması önem arz etmektedir.

Bu çalışmada; yerel özellikler göz önüne alınarak bir araştırma yapılması, özgün veriler elde edilmesi, kadın girişimcilerin sorunlarının belirlenmesi, çözümler üretilmesi ve bununla birlikte kadın girişimcilerin kalkınmadaki katkısını artırmaya yardımcı ve yol gösterici önerilerin ortaya konması amaçlanmaktadır. TR72 bölgesinde (Sivas, Yozgat, Kayseri) faaliyette bulunan kadın girişimcilere yapılan anket sonuçlarına istatistiksel analizler uygulanarak, kadın girişimcilerin genel profili, karşılaştıkları sorunlar, bu sorunların illere göre değişimi ve bu konuda kadın girişimcilerin kaygı ve beklentileri belirlenerek çözüm önerileri sunulmaya çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Kadın Girişimci, Bölgesel Kalkınma, TR 72 Bölgesi, Girişimcilik, Büyüme.

THE IMPORTANCE OF WOMEN ENTREPRENEURSHIPS IN REGIONAL DEVELOPMENT: THE APPLICATION IN TR72 (KAYSERI, SIVAS, YOZGAT) REGION

ABSTRACT

Entrepreneur has an important role in the development and growth. In recent years, it is drawn attention to the importance of women entrepreneurs in development and economic growth. Many government policies are located in the exclusive arrangements for women entrepreneurs. However, women entrepreneurs confront many problems derive from both being a women and environmental impact of as well as general economic conditions in this process. These problems show differences according to regions and provinces. The general proposal solutions are not effective enough to solve these problems and the development of entrepreneurship. Reducing the problems of women entrepreneurs and solving problems will increase in the rate of economic growth. For this reason, it is essential for the solution that will be found and developed policy proposals should be considered by local features.

In this study, a research by considering local characteristics has done to obtain the original data, determination of the problems of women entrepreneurs and generated solutions. However it is aimed to reveal to help to increase the contribution of women entrepreneurs in development and the guiding suggestions. The results of survey conducted of women entrepreneurs operating in TR72 region (Kayseri, Sivas, Yozgat) applied to statistical analyzes. The solution presented with suggestion by general profile of women entrepreneurs, problems encountered by women entrepreneurs, exchange of these problems according to the provinces and determining concerns

Keywords: Women Entrepreneurs, Regional Development, TR72 Region, Entrepreneurs, Growth

GİRİŞ

Ekonomik büyüme ve kalkınmayı hedefleyen ülkelerde, bölgeler arası hem ekonomik hem de sosyal refah açısından bir dengenin sağlanması amaçlanmaktadır. Ancak hemen hemen her ülkede ekonomik ve sosyal faaliyetler belli merkezlerde toplanmakta, bölgeler arası gelişmişlik açısından dengesizlikler ortaya çıkmaktadır. Bu dengesizliklerin ortadan kaldırılabilmesi ya da en aza indirilebilmesi kalkınma hedeflerinin gerçekleştirilmesi konusunda başarı şansını artırmak açısından önemlidir. Kalkınmada bölgesel ölçekte elde edilecek başarı, doğru müdahale araçlarının seçimi, yerel aktörlerin katılımı ve taşıdıkları rol ile doğrudan ilişkilidir.

Yerel aktörler içinde yer alan potansiyel ya da iş hayatının içinde olan kadın girişimciler, bölgesel kalkınmanın sağlanmasında ayrıca önem arz etmektedir. Çoğu zaman ihmal edilen ve doğru kullanılmayan kadınların beceri ve yetenekleri, ekonomik kalkınma açısından önemli bir kayıptır. Bir ekonomide tam kapasitenin sağlanabilmesi için, üretim faktörlerinden olan kadın emeğinin, beceri ve yeteneklerinden en iyi şekilde yararlanıldığı faaliyetlerde kullanılması gerekir. Kadınlar bugün küresel işgücünün %40'tan fazlasını, tarımsal işgücünün %43'ünü ve dünyadaki üniversite öğrencilerinin yarıdan fazlasını temsil etmektedir (Dünya Bankası, 2011). Bu anlamda kadın girişimcilerin yönlendirilmesi, desteklenmesi ve güçlendirilmesi için uygulanacak politikaların sağlıklı olarak belirlenmesi ve uygulanması şarttır. Desteklemelerin ve yönlendirmelerin hangi alanlarda ve konularda olacağını doğru belirlenebilmesi için, kadın girişimcilerin bölge içerisindeki genel ve özel sorunlarının tespit edilmesi gerekir.

Türkiye'de kadın istihdam oranları dünya ortalamasına göre oldukça düşük olup, yıllara göre azalma göstermektedir. ILO (International Labour Organization)'nun istihdama ilişkin karşılaştırmalı verilerine göre (2012 yılı için); Erkeklerin istihdam oranı: Dünyada %77,3, AB-27'de %70,7 ve Türkiye'de %60,7'dir. Kadınların istihdam oranı: Dünyada %51,4, AB-27'de %58,6 ve Türkiye'de %22,3'tür. Girişimcilik konusunda bir kriter olan "İş Yapma Kolaylığı" ülkeler için her yıl Dünya Bankası tarafından yayınlanmaktadır. İş Yapma Kolaylığı Listesinde (Ease of Doing Business) 2012 yılında 183 ülkenin iş yapma kolaylık sırası belirlenmiş ve G8 ülkeleri ABD 4, Birleşik Krallık 7, Kanada 13, Almanya 19, Japonya 20, Fransa 29, İtalya 82, ve Rusya 120 sırada yer almıştır. Türkiye ise 2011 yılına göre 2 basamak atlayarak 71. sırada yer almıştır.

Türkiye'de bölgesel dengesizliklerin giderilmesi, kalkınmanın sağlanması ve bu amaçla kadınların işgücüne daha fazla dahil edilmesi, kadın girişimcilerin desteklenmesi konusunda politikalar uygulanmaktadır. Yerel kalkınma çalışmalarında istenilen seviyenin yakalanamamasının en önemli nedenlerinden biri de kadın girişimcilerin ekonomik hayata yeterince katılmamasıdır. Kadın girişimcilerin yerel ekonomilerde oynadıkları rolün, toplumun büyük bir kesimi tarafından ihmal edilmesi kalkınma sürecini yavaşlatmaktadır. Birçok kadın ekonomik faaliyete katılmak istediği halde yeterli maddi ve manevi desteği göremediği için ekonomik hayatın dışında kalmaktadır. Türkiye'nin sosyal ve ekonomik gelişimine katkıda bulunmak ve sürdürülebilir kalkınmayı sağlamak için ekonomik değer

yaratan kadın girişimci sayısının artırılması ve var olan kadın girişimcilerin güçlendirmesi sağlanmalıdır.

Bu çalışmanın amacı, TR72 bölgesi (Kayseri, Sivas, Yozgat) olarak Orta-Doğu Anadolu'da yer alan bölgede yaşayan, bölgesel kalkınmada önemi tartışılmaz kadın girişimcilerin mevcut durumlarının ve sorunlarının tespit edilmesidir. Böylece yerel ölçekte elde edilen verilerle kadın girişimcilerin desteklenmesi, var olanların geliştirilmesi konusunda doğru politikalar geliştirilmesine yardımcı olunması ve sonuç olarak ekonomik kalkınmanın ve büyümenin gereği olan kaynakların etkin ve verimli kullanılması amaçlanmaktadır. Özellikle kadın girişimcilere yönelik teşviklerin etkinliği ölçülmeye çalışılarak eksiklikler ve olması beklenenler ortaya konmaya çalışılacaktır.

1. KADIN GİRİŞİMCİLİĞİ VE BÖLGESEL KALKINMADAKİ ÖNEMİ

Kadın girişimci, piyasa ekonomisi içinde, kendi işinin sahibi olan, tek başına çalışan ya da yanında işçi çalıştıran, mal ve hizmet üretilen, kredi kaynaklarını araştıran, işle ilgili acil problemlerin üstesinden gelebilen, yeni koşullara adapte olabilen ve alanında deneyim sahibi olmaya çalışan kadın olarak tanımlanabilir (Çelebi, 1993). Kadınların girişimciliği tercih sebebindeki farklılıklar elbette çok çeşitli olmakla birlikte, genel olarak “zorlayıcı (iten)” ve “teşvik edici faktörler (çeken)” 1 biçiminde gruplandırılır (Orhan ve Scott, 2001). Kadın girişimci erkek girişimcilerle karşılaştırıldığında, genellikle aralarında benzerlikler bulunmakla beraber, kadın girişimci farklı güdülere, yetenek düzeylerine ve mesleki geçmişlerine göre faaliyet göstermektedirler (Çelebi, 1997). Kadın girişimci, genellikle başarıya ihtiyacı, risk alabilme eğilimi ve bağımsız olma arzusu ile harekete geçmektedirler (Özen Kutunis ve Hancı, 2004).

Bölgesel kalkınmanın amacı, bölge içerisinde bulunan illerin kalkınmışlık farklarını gidererek dengeli bir kalkınma politikası izlemek ve aynı zamanda bölgeler arasındaki ekonomik, sosyal ve kültürel dengesizlikleri ortadan kaldırmaya çalışmaktır (Gündüz, 2006). Bu

---

¹ Zorlayıcı (İten) Faktörler: Zorunluluk (aile gelirinin yetersiz olması durumu), Çalışılmakta olan işe karşı duyulan memnuniyetsizlik, Yeni bir iş bulmakta yaşanan zorluklar, İş saatlerinde esneklik arayışı (aile sorumluluklarını tam olarak yerine getirebilmek).

Teşvik Edici (Çeken) Faktörler; Kendini gerçekleştirme, Girişimcilik güdüsü, Zengin olma arzusu, Sosyal statü edinme, Güç elde etme.

amaç gerçekleştirilirken kaynak dağılımında etkinliğin sağlanması ve gelir dağılımında sosyal adaletin gerçekleştirilmesi ön plana çıkmaktadır. Kaynak dağılımında etkinlik, ekonomideki kıt kaynakların toplam faydayı maksimum düzeye çıkaracak şekilde mal ve hizmet üretimine yönlendirilmesi iken, gelir dağılımında sosyal adaletin sağlanması ise, ekonomide gerçekleştirilen mal ve hizmet üretiminden üretim faktörlerinin dengeli ve adil bir pay almaları olarak ifade edilebilir (Gündüz, 2006). Başka bir deyişle, kaynakların kullanılması ve ekonomik değer yaratılmasında girişimcilerin önemi bölgesel kalkınmada ortaya çıkmaktadır.

Girişimciliğin ekonomik kalkınma üzerindeki olumlu etkilerine yönelik ilk sistematik bilgiler 20. Yüzyılın ilk yıllarında Avusturya İktisat Okulu ve özellikle J. Schumpeter'e aittir. Schumpeter'e göre, girişimci iktisadi kalkınmanın esas başlatıcısıdır. Schumpeter girişimciliğin ekonomik kalkınma üzerindeki etkisini, girişimcilerin yenilikleri adapte etme yeteneği ile ilişkilendirmektedir. Girişimcilerin yeni ürünlerin piyasaya çıkartılması, yeni üretim tekniklerinin kullanılmaya başlanması, yeni piyasalara girilmesi, yeni hammadde veya yarı mamul kaynaklarının bulunması veya piyasanın yeniden organizasyonu gibi yöntemler aracılığıyla yenilikleri adapte etmeleri maliyetleri düşürecek ve/veya gelirleri artıracaktır (Çokgezen, 2010). Dolayısıyla ekonomik büyüme ve kalkınma sağlanacaktır.

Girişimciliğin ekonomik büyümeyi etkileme biçimleri aşağıdaki gibi özetlenebilir (Stel and Thurik, 2004):

Girişimciler yeni ürünler ve üretim süreçleri ile piyasaya girerler.

Rekabet aracılığı ile etkinliği artırır.

Yeni ürünleri piyasaya sürerek neyin yaşayabilir olduğu, tüketicilerin yeni tercih edecekleri konusundaki anlayışı geliştirirler.

Gelirleri ile çabaları arasında güçlü bir ilişki olması nedeniyle daha uzun süre ve daha etkin çalışırlar.

Bölgesel kalkınma ve girişimcilik çift yönlü olarak birbirini etkilemektedir. Bölge ekonomisinde yeni firmaların kurulması veya mevcutların büyütülmesi esnasında yapılan yatırımlar yeni iş alanları yaratmaktadır. İstihdamın yarattığı gelir çarpan etkisiyle başka alanlarda da gelirlerin yükselmesine neden olmaktadır. Yeni firmaların kurulması toplumda motivasyonu artırmakta ve girişimciliğin yayılmasını sağlama, ayrıca devletin vergi gelirlerini ve buna bağlı olarak hizmetlerini artırmaktadır.

Sürdürülebilir kalkınmanın sağlanabilmesi için özellikle yerel ekonomilerde istihdam yaratma güçleri ve çevrelerine sağladıkları sosyal fayda alanında kadın girişimciler büyük rol oynamaktadır. Kadın girişimciler fırsat eşitliğinin sağlanması, kadınların piyasa üretimine katkılarının artırılması ve dolayısıyla elde ettikleri gelirle kendilerinin ve ailelerinin yoksulluktan kurtulması ve böylelikle ülke kalkınmasının sağlanması konusunda etkin rol oynarlar. Kadın girişimcilerin artması cinsiyet temeline dayalı eşitsizliği azaltmak, aile içinde refahın artması, toplum içindeki konumlarının iyileşmesi, ülkede bireysel iş kurma potansiyelinin artması, işsizlik ve yoksulluğun azalması konularında etkin bir faktördür. Bu bağlamda, kadın girişimciliğinin ekonomik ve toplumsal hayata önemli yarar ve fırsatlar sunduğu bir gerçektir. Kanıtlar göstermektedir ki girişimcilik, ekonomik gelişme ve iş yaratımına değişik yollar sağlamaktadır. Kadınlar kendi ülke ekonomilerini geliştirmede potansiyel girişimcilik faaliyetleri ile önemli bir kaldıraç kuvveti oluşturmaktadırlar (Minniti and Arenius, 2003).

2012 Dünya Kalkınma Raporu'na göre, artan ekonomik fırsatların birçok kadın işçiyi işgücü piyasasına çekmesiyle birlikte, kadınların işgücüne katılımı son 30 yılda artış göstermiştir. 1980 ve 2008 yılları arasında, işgücü piyasasına katılımda kadın-erkek arasındaki fark %32'den %26'ya inmiştir. 2008'e gelindiğinde, kadınlar küresel işgücününün %40'dan fazlasını temsil etmiştir. Kadınlarla erkekler arasındaki farkların hızla kapandığı yerlerde, bu hızlı değişim, piyasa ve kurumların işleyiş biçimlerine, büyümenin nasıl gerçekleştiğine ve tüm bu faktörlerin hanehalkı kararlarında nasıl bir etki yarattığına bağlı olarak meydana gelmiştir. Ülkeler büyüdükçe, ekonomik yapıları da değişmekte, kadınların istihdamı için yeni fırsatlar açılmakta ve kadınlarda eğitim düzeyi artmaktadır (www.kssgm.gov.tr).

Kadınların bir ülke kalkınmasında payları işgücü oranındaki artış, kadınların verimli faaliyetlerinin kazançları, ekonomik açıdan ayakta kalmaları, eğitime katılımda artan oran gibi etkenlerle, sosyo-ekonomik açıdan mutlak ve nispi olarak önemlidir. Pakistan'ın etkileyici büyümesi kadınların formel işgücü ve diğer etkinliklere daha fazla katılımıyla birlikte gerçekleşmiştir (Latif vd., 2011). Bangladeş'te, yoksullukla mücadele amacıyla başlatılan Mikro kredi uygulamasının dünyadaki öncüsü Prof. Dr. Muhammed Yunus'tur. Muhammed Yunus 42 yoksul kadına cebinden borç vererek 1976 yılında Grameen Bankasının kurulmasını başlatmıştır. Başlangıçta verilen borç miktarı 27 ABD doları olup her yoksul kadına 1 dolardan daha küçük miktarda

borç verilmiş; borç alan 42 kadından birisi bambu sandalye yaparak geçimini elde ederken, günde sadece iki sent kar elde edebilmiştir. Bangladeş'te günümüzde yaklaşık 1200 mikro finans kuruluşu işlem yapmakta ve % 90'ı kadın olan 8 milyon insana kredi sağlamaktadır (Ahmet ve diğerleri, 2011:101). Grameen programı, halen Türkiye'nin de içinde bulunduğu 170'ten fazla ülkede uygulanmaktadır. Türkiye'de kredi oranları yaklaşık 500 ile 1000 lira arasında değişmektedir. Geri ödeme ise uzun vadede ve küçük taksitlerle yapılmaktadır. Üyelerin hepsi bayan olup aileye katkı, çocuklara destek sağlamaktadır. (Güneydoğum Derneği, 2013).

Kadın girişimci sayısının artmasının kalkınma göstergelerindeki olumlu yansımaları Dünya Kalkınma Raporundaki verilerle de somutlaştırılmıştır. Bir dizi ülkeden gelen bulgular (Bangladeş, Brezilya, Fildişi Sahili, Meksika, Güney Afrika ve İngiltere gibi) kadınların ister kendi kazançları ister nakit transferleri yoluyla hanehalkının geliri içinde kontrol ettikleri payın artırılmasının, harcamaları çocuklar lehine değiştirdiğini göstermektedir. Gana'da, kadınların mülkiyetindeki mal varlıklarının ve arazilerin oranı, gıdaya ayrılan bütçenin artmasıyla doğru orantılıdır. Brezilya'da, kadınların kendilerine ait ve emeğe dayanmayan bir gelire sahip olması, kız çocuklarının boyları üzerinde olumlu bir etkiye neden olmuştur. Çin'de, yetişkin kadınların gelirinin ortalama hanehalkı gelirinin %10'u oranında artırılması, hayatta kalan kız çocuklarının oranında % 1'lik bir artış sağlamış ve hem kız hem de erkek çocuklar için okula gidilen yıl sayısını arttırmıştır. Bunun aksine, erkek gelirinde aynı artış yapıldığında, kız çocuklarının hayatta kalma oranları ve eğitim düzeyleri düşmüş, erkek çocuklar üzerinde ise bir etki görülmemiştir. Hindistan'da, kadının daha yüksek gelire sahip olması çocuklarının okula gittiği yıl sayısını arttırmaktadır. Kadınların kendi eğitim ve sağlıklarındaki iyileşmeler de çocuklar için ortaya çıkan bu ve diğer sonuçlar üzerinde olumlu etkiye sahiptir (Dünya Bankası, 2012).

Hükümetler kadın girişimcilik faaliyetlerinin artırılması ve mevcutların geliştirilmesine yönelik doğrudan ya da dolaylı piyasaların işleyişine müdahale etmekte, kadın girişimciliği özel politikalarla teşvik etmeye çalışmaktadır. Bu nedenle özellikle az gelişmiş bölgelerde Birleşmiş Milletler başta olmak üzere birçok uluslararası kuruluş tarafından kadın girişimcilik faaliyetlerinin desteklenerek geliştirilmesi, ekonomik kalkınmanın özel bir koşulu olarak önerilmektedir.

1.1. Literatür Özeti

Kadın girişimciliği ve kalkınma üzerine dünyada ve Türkiye’de çeşitli çalışmalar yapılmıştır. Bu konuda yapılan benzer çalışmalar incelenmiş ve çalışmamıza paralel sonuçların ortaya çıktığı görülmüştür. Bu çalışmalarda ortaya çıkan sonuçlar aşağıdaki gibi özetlenebilir:

Tewari ve Gakkhar (2011) Hindistan’ın bir bölgesinde sütçülük yapan kadınlar üzerine yaptıkları çalışmada, kadınların yeterli eğitim ve fon desteği almalarına rağmen, yüksek faiz oranlarının ve kredi kullanımında bürokrasinin fazla olmasının yardımları zorlaştırdığı, kadınların finansman ve pazarlama konusunda desteğe ihtiyaç duydukları belirtilmiştir.

Kuzilwa (2005) ve Minniti (2010), Mat ve Razak (2011) çalışmalarında kadın girişimcilerin faaliyetleri üzerinde bireysel özelliklerden ziyade çevresel faktörlerin daha etkili olduğunu savunmuşlardır. Kadınlarda eğitim, deneyim, enerji gibi kişisel yetenekler olabilir, fakat kredi eksikliği, sınıfsal ayırım, hukuki, mali, politik ve sosyo kültürel çevresel kısıtlar ve makro ekonomik yapı, özellikle gelişmekte olan ülkelerde girişimciliğe engel olabildiği belirtilmiştir.

Stevenson (1998), yaptığı çalışmada kadın girişimciler için mikro kredinin önemine değinmiştir. Mikro kredi sisteminin kadınları desteklemedeki amacı, bu zamana kadar var olan fakat ekonomik olarak değerlendirilemeyen unsurların ekonomiye kazandırılmasını sağlamaktadır. Kadınların kendi işlerini kurmalarını teşvik etmek sadece o ülkedeki GSMH’yı artırmayıp, aynı zamanda istihdam olanaklarının da artmasını sağladığını belirtmiştir.

Minniti ve Arenius’un (2003) 37 ülkede yapmış oldukları kadın girişimciliği araştırmasında, kadınların girişimciliğini etkileyen faktörler sırasıyla; demografik çevre ve aile yapısı, okur-yazarlık ve eğitim, sosyo- ekonomik çevre, işgücü ve istihdam, cinsiyet ve örgütsel biçimler ve sektörel istihdam ve ekonomik gelişme olarak belirlenmiştir.

Cooper ve Artz (1995), kadın girişimcilerin karşılaşılabilecekleri engeller konusunda kadınların finansal güvenliklerini sağlamakla birlikte, hem ev hem de iş dünyasındaki işlerini dengeleyemeyeceklerini belirtmişlerdir.

Terjesen ve Amoros (2010), 13 Latin Amerika ülkesinde yaptığı çalışmalarında, kadınların giderek rollerinin çalışma ve iş yaşamına adapte olduğu, bu durumun özellikle kadınların işgücüne ve aile şirketlerine artan katılımının bir sonucu olduğu belirtilmektedir.

Can ve Karataş (2007) Muğla ilinde, Çakıcı (2003) Mersin ilinde yaptıkları çalışmalarda, kadın girişimcilerin üretim sürecine dahil edilmesi, potansiyel kadın girişimcilerin iş hayatına girişlerinin sağlanması ya da mevcut girişimci kadınların desteklenmesi, bu amaçla devletin makroekonomik istikrarı sağlaması, sürekli eğitim hizmetlerini geliştirmesi gerektiği belirtilmektedir.

Şahin (2006) tez çalışmasında “Kadınlar, farklı iş kollarında daha fazla rol alarak ve girişimci yönlerini geliştirerek toplumlarda bölgesel ekonomik farklılıkların giderilmesine katkıda bulunabileceklerdir. Kadın girişimciliğinin ülkelerin ekonomik ve sosyal kalkınmasında önemi büyüktür.” ifadelerini savunmuştur.

Doğramacı (2006) ise, ülkede uygulanan sosyo ekonomik politikaların kadın girişimciliğinin sağlıklı bir şekilde yaygınlaşmasında, sürdürülebilmesinde ve ilerleyebilmesinde önemine vurgu yaparak, bu yüzden hükümetlerin bu alanlarda yapacakları uygulamalara dikkat çekmiştir. Özellikle kadınların eğitim düzeyleri artırılarak iş hayatına katılımının sağlanması, atıl durumda bulunan kadın işgücünün ekonomiye kazandırılması bölgesel dengesizliklerin giderilmesine önemli katkı sağlayacaktır (Memiş ve Paksoy, 2007).

Berber ve Eser (2008), Bedük (2005) ve Soysal (2010) benzer çalışmalarda; bir ülkenin ekonomik açıdan refahı ve kalkınmışlığı yönünden kadının işgücü piyasası içinde yer almasının son derece önemli olduğu, Türkiye’de kadının çalışma yaşamında karşı karşıya bulunduğu sorunların temelinde, toplumun ekonomik, sosyal ve kültürel yapısındaki bazı aksaklıkların olduğu belirtilmiştir.

Yetim (2002), Türkiye’de yapılan kadın girişimciliğine yönelik çalışmaların çeşitlendirilmesinin, pek çok yönden olumlu sonuçları doğuracağını, çünkü girişimciliğin, kadınların toplumsal ve ekonomik yaşamla bütünleşmesinin alternatif bir yolu olarak giderek önem kazandığını ifade etmiştir.

Fidan ve Yılmaz (2013) ise yaptıkları araştırmada kadın girişimcilere eleştirel yönden yaklaşmışlardır ve kadın girişimciliği için

“bir serüven ve maceradan ileri gidememektedir” ifadesini kullanmışlardır.

Türkiye’de kadınların işgücüne katılımları konusunda yapılan çalışmalarda kadınların işgücü piyasasına katılmamalarının başlıca sebepleri; cinsiyetler arasındaki ücret farkları, kadınların toplumsal rolleri, kırsal kesimden kentlere göç, işten erken ayrılma (erken emeklilik) ve çocuk bakımı gibi etkenlerdir. Özellikle de küçük çocuklara sahip olmanın kadınların işgücüne katılım kararını olumsuz yönde etkilediğini vurgulanmıştır (Uraz, 2010). Türkiye’de 1990’lardan itibaren kadınların ekonomik statüsünün güçlendirilmesi, ücretli istihdamdaki paylarının artırılması ve mesleki statülerinin geliştirilmesine yönelik çeşitli yaklaşımlar doğrultusunda kadın girişimciliği de desteklenmiştir. 1990’ların ikinci yarısından itibaren kadın girişimciliğinin desteklenmesinin arkasında yatan iki temel neden vardır. İlki, kadınların işgücüne katılımlarında görülen hızlı düşüş ve kentlerde yoksul aileler arasında yoksulluğun daha da artmasıdır (Ecevit, 2007). Türkiye’de kanunlardaki eşitlikçi yapıya rağmen, kadının işgücü piyasasına girişini sağlayacak gerekli mekanizmaların yeterince gelişmemiş olması bu düşüklüğün önemli nedenlerinden biridir.

Türkiye’de kadınların girişimciliği tercih etmedeki sebepleri bazı araştırma sonuçlarına göre şu şekilde özetlenebilir; bir işle meşgul olmak, evin bütçesine katkıda bulunmak, bağımsızlık ve zaman konusundaki esneklik, iş saatlerini kendilerinin ayarlayabilmesi ve çocuklarına daha fazla zaman ayırabilmeleri, finansal kazançlarının artacak olması ve bireysel başarı (Özen Kutanis ve Bayraktaroğlu, 2003, Çakıcı, 2003, Yağcı ve Bener, 2005, Nayır, 2008) olarak tespit edilmiştir. Bunlara ek olarak, kocanın ölmesi, kendini ispat etme ve geçmiş mesleki tecrübelerin ticari hayatta kullanılması (Çelik ve Özdevecioğlu, 2001), üretken olma, bilgi birikimi, bağımsız çalışma arzusu, kazanç elde etme isteği, aile işini devam ettirme isteği ve başka seçeneğin olmaması gibi faktörlerin kadınların iş kurma nedenleri olarak belirlenmiştir (Tan, 2006).

Kadın girişimcilerle ilgili ortaya çıkan ortak sorunların başında, sosyal ve kültürel ortamda kadın rollerinin kalıplaşmış olması, kadınların eğitim düzeylerinin düşüklüğü, aile tepkileri, iş yükünün fazlalığı, finans bulma güçlüğü, güven sağlama konusunda kadınların erkeklerden daha fazla çaba harcama gereksinimi ve kadınların kişisel özgürlüklerini kullanabilme ihtiyaçlarının artması gelmektedir (Kutanis ve Hancı, 2007). Kadınlar, bankalar tarafından talep edilen teminatları karşılayacak mal varlığından yoksun oldukları ve kefil

bulamadıkları için banka kredilerine başvuramamakta, ayrıca, kredi vadelerinin kısa olması, kredi talebinin geç sonuçlanması ve faizlerin yüksek olması gibi nedenlerden dolayı da kredi almak için müracaat etmekten kaçınmaktadırlar (Özar, 2005). Muğla'da kadın girişimciler üzerinde yapılan araştırmada, kadınların %70'inin kuruluş aşamasında güvensizlik, prosedürlerin zorluğu gibi nedenlerle banka kredisine başvurmadıkları ve %60'ının ise işletmelerinde sermaye sıkıntısı çektikleri belirlenmiştir. Çalışmada kadınların yarısından fazlasının mikro finansman yönteminden haberdar olmadığı, yaklaşık %80'inin devletin kadınlara yönelik teşviklerinden haberdar olmadıkları ortaya konmuştur (Can ve Karataş, 2007).

2. TR 72² BÖLGESİNDE KADIN GİRİŞİMCİLİĞİ ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA

2.1. Araştırmanın Amacı ve Önemi

Araştırmanın temel amacı, günümüzde bölgelerin ekonomik kalkınmasında önemi sıklıkla vurgulanan kadın girişimcilerin genel profilinin belirlenerek, girişimcilik faaliyetlerini engelleyen ve destekleyen faktörlerin neler olduğunu ortaya koymak ve bu aşamada karşılaştıkları sorunlara çözüm önerileri sunularak geleceğe ilişkin faaliyetlerinde yol gösterici olmak, bölgesel kalkınmada etkinliklerini artırmaktır.

2.2. Araştırmanın Kapsamı ve Sınırları

Araştırma TR72 bölgesi kapsamında bulunan Sivas, Kayseri, Yozgat illerinde yapılmıştır. Bu illerdeki Ticaret ve Sanayi odasına kayıtlı kadın girişimcilerle sınırlandırılmıştır. Sektörel ayırma dikkat edilerek, özellikle işinin başında aktif olarak çalışan kadınlarla görüşmeler yapılmıştır.

2.3. Araştırmanın Varsayımları

Araştırmaya kaynaklık eden kadın girişimcilerin, anket sorularını doğru olarak algıladıkları ve doğru yanıtlar verdikleri varsayılmıştır.

---

2 Türkiye'nin Avrupa Birliği uyum çalışmaları çerçevesinde, 22.09.2002 tarihinde Türkiye İstatistik Kurumu ve Devlet Planlama Teşkilatı tarafından 3 ayrı düzeyde İBBS (İstatistik Bölge Birimleri Sınıflandırması) bölgeleri oluşturulmuştur. TR72 bölgesi, 26 tane Düzey-2 alt bölgesinden biridir. TR72; Orta Anadolu'daki 2 alt bölgenin en büyüğüdür ve Kayseri, Sivas ve Yozgat illerinden oluşmaktadır.

2.4. Araştırmanın Yöntemi

Araştırma için veriler yüz yüze anket yöntemiyle toplanmıştır. Cevaplama oranının yüksek olması ve daha fazla soru sorabilme avantajı nedeniyle yüz yüze görüşme tekniği tercih edilmiştir.

Araştırma kapsamında ana kütleyi, “TR72 bölgesi” kapsamındaki Sivas, Kayseri, Yozgat illerinde Ticaret ve Sanayi Odası’na kayıtlı olarak girişimcilik faaliyetinde bulunan kadınlar oluşturmaktadır. Zaman ve ekonomik olanakların kısıtlı oluşu ana kütle üzerinde çalışmayı sınırlandırdığından örnek alma yoluna gidilmiştir.

Örnek kütle, ana kütlede “Basit Tesadüfi Örnekleme” yöntemi kullanılarak seçilen 432 kadın girişimciden oluşmaktadır. Araştırmaya 432 girişimci kadından 198’i Kayseri, 163’ü Sivas ve 71’i Yozgat ilinden katılmıştır. Yozgat ilindeki katılımın diğer illere göre az olmasının sebebi nüfus yoğunluğunun diğer illere nazaran az olması ve buna bağlı olarak daha az kadın girişimcinin bulunması ve katılımın az olmasıdır.

Yapılan anket sonucu elde edilen veriler, eğitim düzeylerine ve illere göre çapraz tablolar oluşturularak açıklanmıştır. Daha sonra, yapılan Ki-kare Uyum İyiliği Testi ile kadın girişimcilerin eğitim düzeylerine ve buldukları illere göre belirttikleri görüşlerinde anlamlı farklılıklar olup olmadığı analiz edilmiştir. Anket formunda yer alan bazı çok seçenekli sorularda ise, bireylerden en önemli 3 seçeneği, önem derecesine göre sıralamaları istenmiştir. Daha sonra her seçeneğin toplam ağırlığına göre seçeneklerin önem sıraları tespit edilmiştir.

Anket sonuçlarının değerlendirilmesinde SPSS paket programı kullanılmıştır.

2.5. Araştırma Verileri ve Değerlendirilmesi

2.5.1. Girişimci Kadınların Demografik Özellikleri

Ankete katılan kadın girişimcilerin % 38’nin “26-35 yaş grubu”, %35,4’nin “36-45 yaş grubu”, %16,2’sinin “46 yaş ve üzeri grubu” ve en düşük oranla %10,4’nün “25 yaş ve altı grubu” na dahil olduğu belirlenmiştir. Bu verilere göre Sivas, Kayseri ve Yozgat illerinde girişimcilik yapan kadınların önemli bir çoğunluğunun orta yaş grubunda olduğu söylenebilir. Bu sonuç geçmişte yapılan farklı çalışmalarda ortaya çıkan sonucu da destekler niteliktedir.

Kadın girişimcilerin %65,7 gibi büyük bir çoğunluğu evli iken %26,6'sı bekâr, %4,4'ü dul ve %3,2'si ise boşanmıştır. Buradan hareketle diyebiliriz ki, bu bölgedeki kadın girişimci profilini 26-35 yaş aralığındaki evli kadınlar oluşturmaktadır.

Araştırmaya katılan kadın girişimcilerin %53'ü şehir ve %33,3'ü büyükşehirde yetişmişlerdir. Söz konusu bölgede kadın girişimcilerin yetişme yerlerinin şehir merkezi ağırlıklı olduğu görülmüştür. Bu durum değerlendirildiğinde; şehir merkezlerindeki yaşam standartlarının, eğitim olanaklarının, sosyal ve kültürel değer yargılarının ilçe ve köylere göre farklı olmasından kaynaklandığı söylenebilir. Bunun yanında kendi işlerini kurmak isteyen kadınların şehir merkezlerinde hedeflerine ulaşma olanakları maddi ve manevi araçlar bakımından daha üstündür.

Araştırmaya katılan kadın girişimcilerin %32,2'si lise mezunu, %29,6'sı ilköğretim mezunu, %27,5'i lisans mezunu, %7,9'u yüksekokul ve %2,8'i lisansüstü mezundur. Bu sonuçlara göre, kadın girişimciliğin yükseköğretim düzeyine bağlı olmadığı, yükseköğretim fırsatı bulamayan ya da tercih etmeyen kadınların da kendi işlerini kurmaya yöneldikleri söylenebilir.

Araştırmaya katılan kadın girişimcilerin % 47,7'si yabancı dil bildiğini belirtirken, bunlardan %12,5'i zayıf, %25,5'i orta ve %10'u iyi düzeyde bildiklerini belirtmişlerdir. Katılımcıların %52,3'ü ise yabancı dil bilmemektedir.

2.5.2. Girişimci Kadınların İş Yaşamına İlişkin Özellikleri

Araştırmaya katılan kadın girişimcilerin %23,6'sı "1000 TL'den az", %54,6'sı "1001-3000 TL", %13,7'si "3001-5000 TL", %5,6'sı "5001-7000 TL" ve son olarak %2,5'i "7000 TL'den fazla" gelire sahiptir. Bu sonuçlardan görüldüğü üzere kadın girişimciler büyük oranda orta gelir grubuna dahildir. Kadın girişimcilerin gelir düzeylerinin çoğunlukla orta ve altı düzeyde olmasının nedenlerinin başında, küçük işletme sahibi olmaları ve küçük sermaye ile iş yapıyor olmaları gösterilebilir.

Araştırmaya katılan kadın girişimcilerin girişimcilik faaliyetine başlamadan önceki faaliyetlerine ilişkin olarak sorulan soruda, %45,1'i "iş hayatına ilk olarak girişimcilik faaliyeti ile birlikte başladıklarını", %23,8'i "özel sektörde başka alanda çalıştıklarını", %17,8' ise "aynı işi ücretli yaptıklarını" belirtmişlerdir. Buna göre

kadınların büyük oranda işgücü piyasasına kendi işlerini kurarak girdikleri, sonradan girişimci olmadıkları söylenebilir.

Araştırmaya katılan kadın girişimcilerin işletmelerinin faaliyet konusuna göre dağılımları ise; %28,5'i tekstil-konfeksiyon, %21,1'i kuaför-kozmetik, %9,3 el sanatları ve hediye eşya, %8,1 gıda sektörlerinde çalışmakta ve diğerleri daha düşük oranlarla diğer sektörlerde faaliyet göstermektedir. Çalışma şartları ve potansiyel müşteri özelliği bakımından kuaför-kozmetik ve tekstil-konfeksiyon kadın girişimcilerin yoğunlaştığı sektörler olmuştur.

Kadın girişimcilerin %58,6'sı yaptıkları işle ilgili eğitim aldıklarını belirtirken, %41,4'ü herhangi bir eğitim almadıklarını belirtmişlerdir. Kadın girişimcilere nereden eğitim aldıkları sorulduğunda ise genel olarak mesleki eğitim kurslarına başvurdukları görülmüştür.

Bunun yanında kadın girişimcilere “size göre bulunduğunuz bölgede kadın girişimciliği özendirmeye yönelik mesleki eğitim ve kurslar yeterli midir?” sorusu sorulmuş ve %77,8'inden yeterli olmadığı cevabı alınmıştır.

Kadın girişimcilerin %3,5 gibi çok az bir kısmı dış ticaret yaptığını belirtirken, %96,5'i ise dış ticaret yapmadıklarını belirtmişlerdir. Konuyla ilgili sorulan açık uçlu soruda genel olarak; dış ticaretle ilgili kadın girişimcilerin özellikle pazarlama ve rekabet edebilirlik konularında fazlaca bilgi sahibi olmadıkları, bürokrasiyle uğraşmak istemedikleri ve işlerini büyütme konusunda isteksiz oldukları izlenmiştir. Bu durum dış ticaret oranının neden düşük olduğunu yansıtmaktadır.

Araştırmaya katılan kadın girişimcilerin işletmelerinin faaliyet sürelerine göre dağılımları; %31,7'si “1-5 yıl”, %28,7'i “10 yıldan fazla”, %23,1'i “6-10 yıl arası” ve %16,4'ü “1 yıldan az” olarak tespit edilmiştir. Kadın girişimcilerin önemli oranda işlerini devam ettirebildiği izlenmektedir.

Araştırmaya katılan kadın girişimcilerin işletmelerinin hukuki yapısına göre dağılımlarına bakıldığında %83,1 gibi çok büyük bir kısmı tek kişi işletmesidir. Bu orana göre, ortaklık kurumunun kadın girişimciler arasında yaygın olmadığı izlenmektedir.

Araştırmaya katılan kadın girişimcilerin, %72,7'sinin emek yoğun, %21,8'inin sermaye yoğun ve %5,6'sının teknoloji yoğun üretim biçimini uyguladıkları tespit edilmiştir. Özellikle sermaye temininde ve teknolojiye ulaşmada sıkıntı yaşadıklarını ilgili sorularda

belirten girişimci kadınların, üretimlerini emek yoğun biçimde gerçekleştirdikleri izlenmektedir.

Araştırmaya katılan kadın girişimciler yatırım aşamasında %77,8 oranla teşvik ve/veya kredi kullanmaz iken %22,2'si kullanmıştır. Kredi ve /veya teşvik kullananların da %13,9'u banka kredisi kullandıklarını belirtmiştir. Teşviklerle ilgili olarak ayrıca, %87,3'ü teşviklerden gerekli durumlarda faydalanmak istediklerini, %6,9'u kararsız olduğunu ve %5,8'i faydalanmak istemediğini belirtmiştir. Yine teşviklerle ilgili bilgi sahibi olup olmadıkları ile ilgili soruya %47,3'ü bilgi sahibi olduğunu, %15,7'si kararsız, %37,0'si bilgi sahibi olmadığını belirtmiştir. Çalışma alanlarıyla ilgili teşvikleri yeterli bulanlar %31,7, kararsız olanlar %16,9 ve yeterli bulmayanlar %51,4 olarak belirlenmiştir. Teşviklerden faydalanmak isteyenlerin oranı oldukça yüksek olmasına rağmen, gerek bilgi sahibi olmamaları, gerek teşvikleri yeterli görmemeleri gibi sebeplerle gerçekte kullananların oranı oldukça düşüktür.

2.5.3. Girişimci Kadınların Girişimciliğe Başlama Biçimleri, Bu Süreçte Yaşadıkları Sorunlar ve İş Kuracak Kadınlara Önerileri

Araştırmada kadın girişimcilere işletmeleri ile ilgili bazı sorular sorulmuştur ve alınan cevaplar Tablo:1'de verilmiştir.

Tablo 1'e göre araştırmaya katılan kadın girişimcilerin %39,4'ü sektöre atılırken profesyonel yardım almıştır. %48,6'sı işyerinde yetiştirilmek üzere eleman aldığını, %47,5'i çalışanlarına eğitim verdiğini ya da verdirdiğini belirtmiştir. Bunun yanında kadın girişimcilerin %67,4'ü işlerinde interneti kullandığını belirtirken %66,4'ü web sayfasının olmadığını belirtmiştir. Genel olarak tablodaki rakamlar değerlendirildiğinde kadın girişimcilerin işlerini geliştirmek konusunda yeterli faaliyetlerinin olmadığı söylenebilir.

Araştırmada kadın girişimcilere iş kurarken karşılaşılan sıkıntılar sorulmuş ve alınan cevaplar önem derecesine göre sıralanarak ağırlıklı ortalamaları hesaplanmıştır. Önem sıralamasına göre sonuçlar Tablo:2'de verilmiştir.

Tablo 1. Araştırmaya Katılan Kadın Girişimcilerin İşletmelerine Yönelik Sorulara Verdikleri Cevaplar

	Evett	Yüzde	Hayır	Yüzde
Sektöre atılırken profesyonel yardım aldınız mı?	170	39,4	262	60,6
Çalışanlarınıza eğitim veriyor ya da verdiriyor musunuz?	205	47,5	227	52,5
İşlerinizde internetten faydalanıyor musunuz?	291	67,4	141	32,6
İşletmenizin web sayfası var mıdır?	145	33,6	287	66,4
İşyerinizde yetiştirilmek üzere eleman alıyor musunuz?	210	48,6	222	51,4

Tablo 2. Araştırmaya Katılan Kadın Girişimcilerin İş Kurarken Karşılaştıkları Sıkıntıların Önem Sırası

İş Kurarken Karşılaşılan Sıkıntılar	Önem Dereceleri (f)			Ağırlıklı Ortalama		Önem Sırası
	1.	2.	3.	Ağırlıklı Puan	Oranı	
Sermaye Temini	238	139	55	1047	10,41	1
Bürokratik İşlemler	139	166	127	876	8,71	8
Eğitim Yetersizliği	111	119	202	773	7,68	10
Deneyimsizlik	144	128	160	848	8,43	9
Uygun Yer Seçimi	219	123	90	993	9,87	3
Kadın Olmanın Getirdiği Zorluklar	176	120	136	904	8,98	7
Kiraların Yüksek Olması	249	115	68	1045	10,39	2
Ev içi Sorumluluklar	208	100	124	948	9,42	4
Pazarda Tanınmamış Olmak	189	129	114	939	9,33	5
Hammadde Temini	110	111	211	763	7,58	11
Aile ile İlgili Sorumluluklar	167	159	106	925	9,19	6
Toplam	1950	1409	1393	10061	100	

Tablo 2'ye göre kadın girişimcilerin en çok karşılaştığı sıkıntı sermaye teminidir. Benzer çalışmalarda da sermaye temini sıkıntısının öncelikli çıktığı görülmüştür. Bunu kiraların yüksek olması ve uygun yer seçimi izlemektedir. Bu ise yerel piyasanın yapısından kaynaklanmaktadır. Daha önce yapılan çalışmalardaki benzer sonuçlara paralel olarak kadın girişimcilerin kişisel

özelliklerden ziyade, çevresel faktörlerden etkilendiği sonucu ortaya çıkmıştır.

Araştırmada kadın girişimcilere işletmelerinde şu anda yaşanan sıkıntılar sorulmuş ve alınan cevaplar önem derecesine göre sıralanarak ağırlıklı ortalamaları hesaplanmıştır. Önem sıralamasına göre sonuçlar Tablo:3'te verilmiştir.

Tablo 3'te görüldüğü gibi kadın girişimcilerin işletmelerinde yaşadığı sıkıntıların başında Türkiye ekonomisinin genel yapısı gelmektedir. Bunu Devlet desteğinin yetersiz olması ve çalışma kültürünün gelişmemiş olması gibi sıkıntılar izlemektedir. Kadın girişimcilerin daha önceki verdikleri cevaplarda teşvik ve desteklerden düşük düzeyde faydalanmış olmaları ve yarıdan çoğunun bu konuda yeterli bilgiye sahip olmaması gerçeği göz önüne alındığında, devlet desteğini yetersiz görmeleri bir çelişkiyi ifade etmektedir. Bu konuda bilgilendirme ve iletişim konularını yetersizliğine dikkat çekilebilir. Kadın girişimcilerin kadın olmalarından dolayı fazla sıkıntı yaşamadıkları izlenmektedir.

Tablo 3. Araştırmaya Katılan Kadın Girişimcilerin İşletmelerinde Şu Anda Yaşanan Sıkıntıların Önem Sırası

	Önem Dereceleri (f)			Ağırlıklı Ortalama		Önem Sırası
	1.	2.	3.	Ağırlıklı Puan	Oranı	
Şu Anda İşletmenizde Yaşanan Sıkıntılar						
Çalışma Kültürünün Gelişmemiş Olması	171	179	82	953	12,76	3
Yerli Piyasadan Kaynaklanan Olumsuzluklar	162	188	82	944	12,64	5
Devlet Desteğinin Yeterli Olmaması	212	127	93	983	13,16	2
Kadın Olmandan Dolayı Sorumluluk ve Baskının Fazla Olması	154	103	175	843	11,29	7
Bürokrasinin Fazla Olması	126	152	154	836	11,2	8
Kalifiye Eleman Sıkıntısı	178	113	141	901	12,1	6
Finans Sıkıntısı	188	166	78	974	12,69	4
Türkiye Ekonomisinin Genel Yapısı	227	148	57	1034	13,85	1
Toplam	1418	1176	862	7468	100	

Araştırmada kadın girişimcilere kadınların çalışma hayatına katılmamasının sebepleri sorulmuş ve alınan cevaplar önem derecesine göre sıralanarak ağırlıklı ortalamaları hesaplanmıştır. Önem sıralamasına göre sonuçlar Tablo:4'te verilmiştir.

Tablo 4'te görüleceği gibi kadın girişimcilere göre kadınların çalışma hayatına katılmama sebeplerinin en önemlisi kadınların bu konuda isteksiz ve cesaretsiz olmasıdır. Bununla birlikte aileden ve çevreden destek görmemesi ve yeterli eğitim düzeyine sahip olmaması da çalışma hayatına katılmasına engel olmaktadır.

Tablo 4. Araştırmaya Katılan Kadın Girişimcilere Göre Kadın Girişimcilerin Çalışma Hayatına Katılmama Sebeplerinin Önem Sırası

	Önem Dereceleri (f)			Ağırlıklı Ortalama		Önem Sırası
	1.	2.	3.	Ağırlıklı Puan	Oranı	
Kadınların Çalışma Hayatına Katılmamasının Sebepleri						
Kadınların Çalışacakları İstihdam Alanlarının Yetersizliği	197	134	101	960	14,38	4
Kadınların Bu Konuda İsteksiz ve Cesaretsiz Olması	239	141	52	1051	15,73	1
Devletin Bu konuda Yeterli Desteği Göstermemesi	191	146	95	960	14,37	5
Kadınların Çalışmasının Hoş Görülmemesi	184	128	120	928	13,9	6
Aileden ve Çevreden Destek Görmemesi	203	174	55	1012	15,15	2
Yeterli Eğitim Düzeyine Sahip Olmama	196	154	82	978	14,64	3
Ev İşlerinin Yoğunluğu	122	115	195	791	11,84	7
Toplam	1332	992	700	6680	100	

Araştırmada kadın girişimcilere işletmeleri ile ilgili geleceğe ilişkin planları sorulmuş ve alınan cevaplar önem derecesine göre sıralanarak ağırlıklı ortalamaları hesaplanmıştır. Önem sıralamasına göre sonuçlar Tablo:5'te verilmiştir.

Tablo 5'ten görüldüğü gibi kadın girişimcilerin işletmelerine ilişkin geleceğe yönelik planlarından en önemlisi "kaliteyi iyileştirme" olup, bunu karlılığı artırma ve ürün ve hizmet çeşitliliğini artırmak seçenekleri izlemektedir. Kadın girişimcilerin farklı sektörlerle girme ya da yeni pazar bulma işi gibi genişletici faaliyetleri düşünmediği görülmektedir.

Tablo 5. Araştırmaya Katılan Kadın Girişimcilerin İşletmelerine İlişkin Geleceğe Yönelik Planlarının Önem Sırası

	Önem Dereceleri (f)			Ağırlıklı Ortalama		Önem Sırası
	1.	2.	3.	Ağırlıklı Puan	Oranı	
İşletmeniz İle İlgili Geleceğe İlişkin Planlarınız						
Farklı Sektöre Girme	72	129	231	705	10,07	7
Mevcut Durumu Devam Ettirme	221	172	39	1046	14,95	4
Yeni Pazarlar Bulma	181	145	106	939	13,42	6
Ürün ve Hizmet Çeşitliliğini Artırma	249	126	57	1056	15,09	3
Kurumsallaşma	190	145	97	957	13,67	5
Karlılığı Artırma	300	110	22	1142	16,32	2
Kaliteyi İyileştirme	307	108	17	1154	16,49	1
Toplam	1520	935	569	6999	100	

Tablo 6. Araştırmaya Katılan Kadın Girişimcilere Göre Bir İş Kurmak Ve Bu İşte Başarılı Olabilmek İçin En Önemli Unsurun Önem Sıralaması

	Önem Dereceleri (f)			Ağırlıklı Ortalama		Önem Sırası
	1.	2.	3.	Ağırlıklı Puan	Oranı	
Bir İş Kurmak ve Bu İşte Başarılı Olabilmek İçin En Önemli Unsur						
Motivasyon/Sıkı Çalışma	292	121	19	1137	16,95	3
İş Fikri /Ürünü	265	137	30	1099	16,39	5
Müşteri/Pazar	320	96	16	1168	17,41	2
Toplumsal Etkiler	189	179	64	989	14,75	6
Sermaye	296	110	26	1134	16,91	4
Özgüven	335	78	19	1180	17,6	1
Toplam	697	21	74	707	00	

Araştırmada kadın girişimcilere “bir iş kurmak ve bu işte başarılı olabilmek için en önemli unsur nedir?” diye sorulmuş ve alınan cevaplar önem derecesine göre sıralanarak ağırlıklı

ortalamaları hesaplanmıştır. Önem sıralamasına göre sonuçlar Tablo:6'da verilmiştir.

Tablo 6'dan görüldüğü gibi kadın girişimcilere göre bir iş kurmak ve bu işte başarılı olabilmek için en önemli unsur özgüvendir. Bunun yanında Müşteri/Pazar ve Motivasyon/Sıkı Çalışma da 2. ve 3. derecede önemlidir.

Araştırmada kadın girişimcilere girişimci olmalarındaki faktörler sorulmuş ve alınan cevaplar önem derecesine göre sıralanarak ağırlıklı ortalamaları hesaplanmıştır. Önem sıralamasına göre sonuçlar Tablo:7'de verilmiştir.

Tablo 7. Araştırmaya Katılan Kadın Girişimcilerin Girişimci Olmalarındaki Faktörlerin Önem Sıralaması

Girişimci Olmanızdaki Faktörler	Önem Dereceleri (f)			Ağırlıklı Ortalama		Önem Sırası
	1.	2.	3.	Ağırlıklı Puan	Oranı	
Kamu Sektöründe Çalışma Standartlarının Bana Uygun Olmaması	110	145	177	797	8,83	7
Ücretli ve Mesai Gerektiren İşe Ailemin İzin Vermemesi	62	87	283	643	7,12	9
Aileye Ek Gelir Sağlayabilme İsteği	179	136	117	926	10,26	6
İşletmenin Aileden Devralınması	69	62	301	632	7	10
Ekonomik Özgürlüğünü Sağlayabilme	287	108	37	1114	12,34	2
Bağımsız ve Kendi İşinde Çalışma İsteği	291	114	27	1128	12,5	1
Eğitim ya da Tecrübeyi Değerlendirme	235	140	57	1042	11,54	4
Ekonomik Şartların Yetersizliği	183	141	108	939	10,41	5
Başka İş Bulamama Kaygısı	96	75	261	699	7,74	8
Üretken ve Verimli Olma İsteği	279	118	35	1108	12,27	3
Toplam	1791	1126	1403	9028	100	

Tablo 7'de görüldüğü gibi kadın girişimcilere göre bağımsız ve kendi işinde çalışma isteği girişimci olmalarındaki en önemli faktördür. Bu sonuçlarda benzer çalışmalardaki sonuçlarla paralellik göstermektedir. Bunun yanında ekonomik özgürlüğü

sağlayabilme, üretken ve verimli olma isteği de sırasıyla kadınların girişimci olmalarındaki önemli faktörlerdir. Görüldüğü gibi kadınların girişimci olmasında itici değil çekici faktörler daha etkili olduğu söylenebilir.

Araştırmada kadın girişimcilere “Bulduğunuz bölgede kadın girişimciliği açısından en uygun yatırım alanları nelerdir?” sorusu sorulmuş ve alınan cevaplar önem derecesine göre sıralanarak ağırlıklı ortalamaları hesaplanmıştır. Önem sıralamasına göre sonuçlar Tablo:8’de verilmiştir.

Tablo 8. Araştırmaya Katılan Kadın Girişimcilere Göre En Uygun Yatırım Alanlarının Önem Sıralaması

	Önem Dereceleri (f)			Ağırlıklı Ortalama		Önem Sırası
	1.	2.	3.	Ağırlıklı Puan	Oranı	
En Uygun Yatırım Alanları Nelerdir?						
Tekstil ve Hazır Giyim	119	59	38	513	19,7	1
El Sanatları Atölyesi	47	57	26	293	11,25	4
Tarım ve Hayvancılık	16	12	6	78	2,99	10
Mimarlık-Mühendislik	14	9	15	75	2,88	11
Kuaför ve Kişisel Bakım	74	52	59	385	14,78	3
Halkla İlişkiler	27	38	13	170	6,53	6
Organizasyon	6	28	15	89	3,42	9
Sanat Galerisi	4	5	10	32	1,23	16
Büro Hizmetleri	8	8	13	53	2,04	13
Tasarım	9	26	27	106	4,07	7
Kreş ve Bakım Evi	54	71	87	391	15,02	2
Restoran&Kafe	25	33	49	190	7,3	5
Sigortacılık	7	3	8	35	1,34	15
Turizm	5	12	20	59	2,27	12
Yurt ve Pansiyon	11	11	35	90	3,46	8
Diğer	6	8	11	45	1,73	14
Toplam	432	432	432	2604	100	

Tablo 8’de görüldüğü gibi kadın girişimcilere göre en uygun yatırım alanı tekstil ve hazır giyim sektörü olmakla birlikte, bunu

kreş ve bakımevi, kuaför ve kişisel bakım ve el sanatları atölyesi sektörleri takip etmektedir.

2.6. Verilerin Değerlendirilmesi ve Bulgular

Bu bölümde illere ve eğitim durumlarına göre; kadın girişimcilerin iş kurarken karşılaştıkları sıkıntılar, şu anda işletmelerinde yaşanan sıkıntılar, geleceğe ilişkin planları, girişimci olmalarındaki faktörler, çalışma hayatına katılmama sebepleri, kadın girişimciliği açısından en uygun yatırım alanları arasında anlamlı bir farklılık olup olmadığı ki-kare testi ile analiz edilmiştir. Elde edilen sonuçlar aşağıda sunulmuştur.

Hipotezler

H_0 = İllere (eğitim durumuna) göre verilen cevaplar arasında anlamlı bir farklılık yoktur.

H_1 = İllere (eğitim durumuna) göre verilen cevaplar arasında anlamlı bir farklılık vardır.

2.6.1. Kadın Girişimcilerin İş Kurarken Karşılaştıkları Sıkıntılar

-Yapılan Ki-kare uyum iyiliği testi sonucunda $\chi^2 = 15,974$ ve $p=0,003 < 0,05$ olduğundan H_0 hipotezi reddedilir. Buna göre kadın girişimcilerin iş kurarken sermaye temininde yaşadıkları sıkıntılardaki değişim illere göre anlamlı bir farklılık göstermektedir.

- Ki-kare uyum iyiliği testi sonucunda $\chi^2 = 9,698$ ve $p=0,046 < 0,05$ olduğundan H_0 hipotezi reddedilir. Buna göre kadın girişimcilerin iş kurarken bürokratik işlemlerde yaşadıkları sıkıntılardaki değişim illere göre anlamlı bir farklılık göstermektedir.

- Ki-kare uyum iyiliği testi sonucunda $\chi^2 = 13,793$ ve $p=0,008 < 0,05$ olduğundan H_0 hipotezi reddedilir. Buna göre kadın girişimcilerin pazarda tanınmamış olmaktan dolayı yaşadıkları sıkıntılardaki değişim illere göre anlamlı bir farklılık göstermektedir.

- Ki-kare uyum iyiliği testi sonucunda $\chi^2 = 9,207$ ve $p=0,056 > 0,05$ olduğundan H_0 hipotezi kabul edilir. Buna göre kadın girişimcilerin iş kurarken uygun eleman temininde yaşadıkları sıkıntıda illere göre anlamlı bir farklılık yoktur.

- Ki-kare uyum iyiliği testi sonucunda $\chi^2 = 3,392$ ve $p=0,494 >0,05$ olduğundan H_0 hipotezi kabul edilir. Buna göre kadın girişimcilerin iş kurarken deneyimsizlikten dolayı yaşadıkları sıkıntıda illere göre anlamlı bir farklılık yoktur.

- Ki-kare uyum iyiliği testi sonucunda $\chi^2 = 3,864$ ve $p=0,425 >0,05$ olduğundan H_0 hipotezi kabul edilir. Buna göre kadın girişimcilerin iş kurarken uygun yer seçiminde yaşadıkları sıkıntıda illere göre anlamlı bir farklılık yoktur.

-Ki-kare uyum iyiliği testi sonucunda $\chi^2 = 8,870$ ve $p=0,064 >0,05$ olduğundan H_0 hipotezi kabul edilir. Buna göre kadın girişimcilerin iş kurarken ortak bulmada yaşadıkları sıkıntıda illere göre anlamlı bir farklılık yoktur.

- Ki-kare uyum iyiliği testi sonucunda $\chi^2 = 9,948$ ve $p=0,918 >0,05$ olduğundan H_0 hipotezi kabul edilir. Buna göre kadın girişimcilerin iş kurarken eğitim yetersizliğinden dolayı yaşadıkları sıkıntıda illere göre anlamlı bir farklılık yoktur.

- Ki-kare uyum iyiliği testi sonucunda $\chi^2 = 18,724$ ve $p=0,001 <0,05$ olduğundan H_0 hipotezi reddedilir. Buna göre kadın girişimcilerin kiralının yüksek olmasından dolayı yaşadıkları sıkıntılardaki değişim illere göre anlamlı bir farklılık göstermektedir.

-Ki-kare uyum iyiliği testi sonucunda $\chi^2 = 5,852$ ve $p=0,210 >0,05$ olduğundan H_0 hipotezi kabul edilir. Buna göre kadın girişimcilerin iş kurarken hammadde temininden dolayı yaşadıkları sıkıntıda illere göre anlamlı bir farklılık yoktur.

2.6.2. Kadın Girişimcilerin İşletmelerinde Şu anda Yaşadıkları Sıkıntılar

- Yapılan Ki-kare uyum iyiliği testi sonucunda $\chi^2 = 5,893$ ve $p=0,207 >0,05$ olduğundan H_0 hipotezi kabul edilir. Buna göre kadın girişimcilerin işletmelerinde şu anda çalışma kültürünün gelişmemiş olmasından dolayı yaşadıkları sıkıntılardaki değişim illere göre anlamlı bir farklılık göstermemektedir.

- Ki-kare uyum iyiliği testi sonucunda $\chi^2 = 3,852$ ve $p=0,426 >0,05$ olduğundan H_0 hipotezi kabul edilir. Buna göre kadın girişimcilerin işletmelerinde şu anda devlet desteğinin yetersiz olmasından dolayı yaşadıkları sıkıntılar illere göre anlamlı bir farklılık göstermemektedir.

- Ki-kare uyum iyiliği testi sonucunda $\chi^2 = 7,000$ ve $p=0,136>0,05$ olduğundan H_0 hipotezi kabul edilir. Buna göre kadın girişimcilerin işletmelerinde şu anda kadın olmalarından dolayı sorumluluk ve baskının fazla olmasından dolayı yaşadıkları sıkıntılar illere göre anlamlı bir farklılık göstermemektedir.

- Ki-kare uyum iyiliği testi sonucunda $\chi^2 = 5,882$ ve $p=0,208>0,05$ olduğundan H_0 hipotezi kabul edilir. Buna göre kadın girişimcilerin işletmelerinde şu anda bürokrasinin fazla olmasından dolayı yaşadıkları sıkıntılar illere göre anlamlı bir farklılık göstermemektedir.

- Ki-kare uyum iyiliği testi sonucunda $\chi^2 = 6,005$ ve $p=0,199>0,05$ olduğundan H_0 hipotezi kabul edilir. Buna göre kadın girişimcilerin işletmelerinde şu anda kalifiye eleman sıkıntısından dolayı yaşadıkları sıkıntılar illere göre anlamlı bir farklılık göstermemektedir.

- Ki-kare uyum iyiliği testi sonucunda $\chi^2 = 6,787$ ve $p=0,148>0,05$ olduğundan H_0 hipotezi kabul edilir. Buna göre kadın girişimcilerin işletmelerinde şu anda finans sıkıntısından dolayı yaşadıkları sıkıntılar illere göre anlamlı bir farklılık göstermemektedir.

- Ki-kare uyum iyiliği testi sonucunda $\chi^2 = 1,132$ ve $p=0,889>0,05$ olduğundan H_0 hipotezi kabul edilir. Buna göre kadın girişimcilerin işletmelerinde şu anda Türkiye ekonomisinin genel yapısından dolayı yaşadıkları sıkıntılar illere göre anlamlı bir farklılık göstermemektedir.

Genel olarak, kadın girişimcilerin işletmelerinde şu anda yaşadıkları sıkıntılar illere göre farklılıklar göstermemektedir.

2.6.3. Kadın Girişimcilerin Çalışma Hayatına Katılmamalarının Sebepleri

- Yapılan Ki-kare uyum iyiliği testi sonucunda $\chi^2 = 19,905$ ve $p=0,001<0,05$ olduğundan H_0 hipotezi reddedilir. Buna göre kadın girişimcilerin çalışma hayatına katılmama sebeplerinden kadınların çalışacakları istihdam alanlarının yetersiz olması illere göre anlamlı bir farklılık göstermektedir.

- Ki-kare uyum iyiliği testi sonucunda $\chi^2 = 7,762$ ve $p=0,101>0,05$ olduğundan H_0 hipotezi kabul edilir. Buna göre

kadın girişimcilerin çalışma hayatına katılmama sebeplerinden kadınların bu konuda isteksiz ve yetersiz olması illere göre anlamlı bir farklılık göstermemektedir.

- Ki-kare uyum iyiliği testi sonucunda $\chi^2 = 7,885$ ve $p=0,096 > 0,05$ olduğundan H_0 hipotezi kabul edilir. Buna göre kadın girişimcilerin çalışma hayatına katılmama sebeplerinden devletin bu konuda yeterli desteği göstermemesi illere göre anlamlı bir farklılık göstermemektedir.

- Ki-kare uyum iyiliği testi sonucunda $\chi^2 = 7,578$ ve $p=0,108 > 0,05$ olduğundan H_0 hipotezi kabul edilir. Buna göre kadın girişimcilerin çalışma hayatına katılmama sebeplerinden Kadınların çalışmasının hoşgörülmemesi illere göre anlamlı bir farklılık göstermemektedir.

- Ki-kare uyum iyiliği testi sonucunda $\chi^2 = 10,896$ ve $p=0,028 < 0,05$ olduğundan H_0 hipotezi reddedilir. Buna göre kadın girişimcilerin çalışma hayatına katılmama sebeplerinden yeterli eğitim düzeyinin olmaması illere göre anlamlı bir farklılık göstermektedir.

2.6.4. Kadın Girişimcilerin Aldıkları Eğitime Göre Belirttikleri Görüşler

- Yapılan Ki-kare uyum iyiliği testi sonucunda $\chi^2 = 7,041$ ve $p=0,134 > 0,05$ olduğundan H_0 hipotezi kabul edilir. Bu durumda, kadın girişimcilerin ankete verdikleri "Ürünlerimizi/hizmetlerimizi yerel pazarda rahatlıkla pazarlayabiliyoruz" yanıtının şu anda yaptıkları işle ilgili bir eğitim alıp almamalarına göre anlamlı bir farklılık göstermediği söylenebilir.

-Ki-kare uyum iyiliği testi sonucunda $\chi^2 = 7,697$ ve $p=0,103 > 0,05$ olduğundan H_0 hipotezi kabul edilir. Bu durumda, kadın girişimcilerin ankete verdikleri "Alanımızla ilgili fuarlara katılmanın çok önemli olduğuna inanıyorum" yanıtının şu anda yaptıkları işle ilgili bir eğitim alıp almamalarına göre anlamlı bir farklılık göstermediği söylenebilir.

-Ki-kare uyum iyiliği testi sonucunda $\chi^2 = 5,194$ ve $p=0,268 > 0,05$ olduğundan H_0 hipotezi kabul edilir. Bu durumda, kadın girişimcilerin ankete verdikleri "Kadın girişimcilere yönelik devlet teşvikleri hakkında bilgi sahibiyim" yanıtının şu anda

yaptıkları işle ilgili bir eğitim alıp almamalarına göre anlamlı bir farklılık göstermediği söylenebilir.

-Ki-kare uyum iyiliği testi sonucunda $\chi^2 = 2,909$ ve $p=0,573>0,05$ olduğundan H_0 hipotezi kabul edilir. Bu durumda, kadın girişimcilerin ankete verdikleri “Kadın girişimcilere yönelik devlet teşviklerini yeterli buluyorum” yanıtının şu anda yaptıkları işle ilgili bir eğitim alıp almamalarına göre anlamlı bir farklılık göstermediği söylenebilir.

-Ki-kare uyum iyiliği testi sonucunda $\chi^2 = 1,718$ ve $p=0,787>0,05$ olduğundan H_0 hipotezi kabul edilir. Bu durumda, kadın girişimcilerin ankete verdikleri “Kadın girişimcilerin artmasının kesinlikle kalkınmayı destekleyeceğini düşünüyorum” yanıtının şu anda yaptıkları işle ilgili bir eğitim alıp almamalarına göre anlamlı bir farklılık göstermediği söylenebilir.

-Ki-kare uyum iyiliği testi sonucunda $\chi^2 = 0,605$ ve $p=0,962>0,05$ olduğundan H_0 hipotezi kabul edilir. Bu durumda, kadın girişimcilerin ankete verdikleri “Kadın girişimcilerin erkek girişimcilere göre daha fazla olumsuzlukla karşılaştığına inanıyorum” yanıtının şu anda yaptıkları işle ilgili bir eğitim alıp almamalarına göre anlamlı bir farklılık göstermediği söylenebilir.

-Ki-kare uyum iyiliği testi sonucunda $\chi^2 = 3,308$ ve $p=0,508>0,05$ olduğundan H_0 hipotezi kabul edilir. Bu durumda, kadın girişimcilerin ankete verdikleri “Kadın girişimcileri destekleyen politikaların yeterli olduğunu düşünüyorum” yanıtının şu anda yaptıkları işle ilgili bir eğitim alıp almamalarına göre anlamlı bir farklılık göstermediği söylenebilir.

-Ki-kare uyum iyiliği testi sonucunda $\chi^2 = 6,591$ ve $p=0,072>0,05$ olduğundan H_0 hipotezi kabul edilir. Bu durumda, kadın girişimcilerin ankete verdikleri “Kadın girişimciler işyerlerinde çalışacak eleman seçerken öncelikle kadın olanları tercih ederler” yanıtının şu anda yaptıkları işle ilgili bir eğitim alıp almamalarına göre anlamlı bir farklılık göstermediği söylenebilir.

-Ki-kare uyum iyiliği testi sonucunda $\chi^2 = 3,655$ ve $p=0,455>0,05$ olduğundan H_0 hipotezi kabul edilir. Bu durumda, kadın girişimcilerin ankete verdikleri “Kadın girişimciler işyerlerinde çalışacak eleman seçerken öncelikle kendi memleketinden olanları

tercih ederler” yanıtının şu anda yaptıkları işle ilgili bir eğitim alıp almamalarına göre anlamlı bir farklılık göstermediği söylenebilir.

-Ki-kare uyum iyiliği testi sonucunda $\chi^2 = 5,696$ ve $p=0,223>0,05$ olduğundan H_0 hipotezi kabul edilir. Bu durumda, kadın girişimcilerin ankete verdikleri “Kadın girişimciler işyerlerinde çalışacak eleman seçerken öncelikle eğitilmiş olanları tercih ederler” yanıtının şu anda yaptıkları işle ilgili bir eğitim alıp almamalarına göre anlamlı bir farklılık göstermediği söylenebilir.

-Ki-kare uyum iyiliği testi sonucunda $\chi^2 = 10,952$ ve $p=0,027<0,05$ olduğundan H_0 hipotezi red edilir. Bu durumda, kadın girişimcilerin ankete verdikleri “Kadın girişimciler mal/hizmet üretiminde öncelikle yerli kaynakları kullanmaya özen gösterirler” yanıtının şu anda yaptıkları işle ilgili bir eğitim alıp almamalarına göre anlamlı bir farklılık gösterdiği söylenebilir.

-Ki-kare uyum iyiliği testi sonucunda $\chi^2 = 3,439$ ve $p=0,487>0,05$ olduğundan H_0 hipotezi kabul edilir. Bu durumda, kadın girişimcilerin ankete verdikleri “Avrupa Birlikte üyelik yolunda yapılan düzenlemeler kadın girişimcileri olumlu yönde etkilemektedir” yanıtının şu anda yaptıkları işle ilgili bir eğitim alıp almamalarına göre anlamlı bir farklılık göstermediği söylenebilir.

SONUÇ

Bölgesel kalkınma konusunda yerel ölçekte sağlanacak başarı, doğru müdahale araçlarının seçimi, yerel üretim faktörlerinin üretime katılımı ve devletin bu konuda doğru politikalar ortaya koymasıyla ilgilidir. Yerel aktörler içinde yer alan potansiyel ya da iş hayatına girmiş olan kadın girişimcilerin bu anlamda yönlendirilmeleri, desteklenmeleri ve güçlendirilmeleri oldukça önemlidir. Kadın girişimcilerin ekonomik kalkınma ve büyümedeki önemi artık genel kabul görmüş bir olgudur. Dolayısıyla bölgesel kalkınma konusu incelenirken kadın girişimcilerin bu konudaki etkinliğinin ölçülmesi şarttır.

TR72 Bölgesinde yapılan araştırma sonuçları, bu konuda yapılan ve literatür özeti kısmında bir kısmı ifade edilen benzer çalışmaları destekleyen ve tamamlayan niteliktedir. Araştırmadan çıkan sonuçlar ve bu sonuçlara paralel olarak alınabilecek tedbirler ve öneriler şu şekilde özetlenebilir;

-Kadın girişimcilerin kuruluş aşamasında ve sonrasında yaşadıkları sermaye temini konusunda; kadın girişimcilere yönelik mevcut teşviklerle ilgili bilgilendirmeler daha etkin yapılmalı ve özellikle mikro kredi sistemi tanıtılmalıdır. Teşviklerle ilgili olarak, kullanmayı düşünen kadın girişimci oranı, kullanan kadın girişimci oranından oldukça yüksektir ve bu potansiyele göre, karşılıklı iletişimlerin artırılarak, Ticaret ve Sanayi Odaları ya da Esnaf Odaları gibi kuruluşların da yardımıyla bu konuda, gerekirse kadın girişimcileri ziyaret ederek bilgilendirmeler yapılması yerinde olacaktır.

- TR72 bölgesi Anadolu'nun doğusunda yer alan ve nispeten geleneksel yapının hala hüküm sürdüğü bir bölge olmasına rağmen, kadın girişimcilerin beklenenin aksine, kadın olmak ya da toplumsal baskı gibi nedenlerle işlerinde olumsuzluk yaşamadıkları izlenmektedir. Kiraların yüksek olması ve işyeri açmak için uygun yer temini konusunda yaşanan sıkıntılara yönelik, özellikle belediyelerin aracılığı ile kadın çarşısı, kadın hanı, hanımlar çarşısı gibi isimlerle kadınların uygun miktarda kira ödeyerek faaliyetlerini rahatlıkla yapabileceği üretim ve alışveriş merkezleri oluşturulabilir.

- Kadınların çalışma hayatına katılmalarına başlıca engel olarak belirtilen, kadınların bu konuda isteksiz ve cesaretsiz olmaları, çevreden yeterli destek görmemeleri ve yeterli eğitim düzeyine sahip olmamaları durumlarını ortadan kaldırmak ya da azaltmak amacıyla kadınların kişisel ve mesleki açıdan eğitimler alması sağlanabilir. Daha çok sosyo-kültürel olan bu konularda yerel medya da kullanılarak toplumsal bilinç oluşturulabilir. Özellikle başarılı kadın girişimcilerin kamuoyunda tanıtımı (ödül verilmesi, reklam verilmesi, yılın girişimcisi seçilmesi gibi) bu konuda etkili olabilir. Bu konuda yerel yönetimler, sivil toplum kuruluşları ve kadın dernekleri daha aktif faaliyet göstermelidir.

- Kadın girişimcilerin işlerini büyütmeleri, kaliteyi ve üretim miktarını artırmaları, yeni pazarlara ulaşmaları, dış ticaret yapmaları bölgesel kalkınma için öncelikli dinamiklerin başında gelmektedir. Dolayısıyla bu konularda çekingin davranan kadın girişimcilerin daha cesur ve bilinçli davranmalarını sağlamak amacıyla, kadın girişimcilere yönelik devlet teşviklerinin ve eğitim desteklerinin yoğunlaştırılması faydalı olabilir. Bunun sağlanabilmesi için bilgilendirilmeleri, bilinçlendirilmeleri ve bir araya gelmelerinin sağlanabilmesi için kadın girişimciler ve kurumlar arası iletişimin geliştirilmesi ve güçlendirilmesi gereklidir.

- Araştırmaya katılan kadın girişimciler, bağımsız ve kendi işinde çalışma isteği başta olmak üzere, ekonomik özgürlüğü sağlayabilme, üretken ve verimli olma isteği ile girişimci olduklarını belirtmişlerdir. Dolayısıyla teşvik edici bu faktörlerin çeşitli uygulama ve yönetmeliklerle desteklenmesi ve geliştirilerek kadın girişimcilerin piyasaya daha rahat girmeleri sağlanabilir.

- Araştırmaya katılan kadın girişimcilere göre en uygun yatırım alanı tekstil ve hazır giyim sektörü olmakla birlikte, bunu kreş ve bakımevi, kuaför ve kişisel bakım ve el sanatları atölyesi sektörleri takip etmektedir. Kadın girişimciler açısından uygun görülen bu sektörlerin illere göre yapısal özellikleri incelenerek uygulanacak teşviklerde ve eğitim konularında söz konusu sektörlerle öncelikler tanınması doğru yatırım kararları alınmasında ve kadın girişim uygulamalarının daha başarılı olmasında etkili olacaktır.

Araştırmanın yapıldığı Kayseri, Sivas ve Yozgat illerinde faaliyet gösteren kadın girişimcilerin buldukları illere göre farklılıklar yaşayıp yaşamadıkları ile ilgili sonuçlara göre; kadın girişimcilerin işin kuruluş aşamasında sermaye temini, bürokratik işlemler, pazarda tanınmamış olmak ve kiralardan yüksek olması konularında anlamlı farklılıklar tespit edilmiştir. Bunun yanı sıra uygun eleman temini, acemilik, uygun yer seçimi, ortak bulma, eğitim yetersizliği ve hammadde temini gibi konularda yaşanan sıkıntılarla ilgili anlamlı bir farklılık izlenmemiştir. Kadın girişimcilerin işlerini devam ettirirken yaşadıkları sorunlar ise iller arasında anlamlı farklılık göstermemiştir.

Çok sayıda çalışmada kadın girişimcilerin kalkınmada önemi ortaya konmuş ve etkisi ölçülmüştür. Bu gerçek çerçevesinde TR72 bölgesinin kalkınmasının hızlandırılması ve ekonomik refahın artırılması konusunda kadın girişimcilerin içinde buldukları durumlar göz önüne alınarak desteklenmesi ve geliştirilmesi şarttır. Bunu yaparken, bölgenin sahip olduğu kaynaklar, sektörel yapı, devlet teşviklerinin durumu öncelikli olarak göz önüne alınmalıdır. Ekonomiye katma değer katan kadın girişimcilere hak ettikleri değer mutlaka verilmeli, girişimci olmayı düşünen kadınlara da yol açılmalıdır. Kadın girişimcilerin ekonomiye tam anlamıyla katkısının sağlanabilmesi için süreçle bağının güçlendirilmesine çalışılmalıdır. Bu amaçla bölgedeki iş dünyasıyla ilgili toplantılara, faaliyetlere, gezilere katılmaları sağlanmalı, bölgedeki yerel yönetimler, Ticaret Sanayi Odaları,

Kadın Girişimciler Kurulları, Kadın dernekleri gibi sivil toplum kuruluşları bu konulara daha duyarlı davranmalıdır.

Kadın girişimcilerin de başarılı olabilmeleri ve işlerini devam ettirme ya da geliştirebilmeleri için dikkat etmesi gereken hususlar vardır. Özellikle işletme faaliyetlerinin sürdürülebilirliği konusunda kendini ve işini geliştirebilmek, rekabet edebilmek, teknoloji ve iletişim olanaklarından yeterince faydalanabilmek, doğru ve etkili iletişim kurabilmek, piyasayı tanımak, işi ile ilgili gerekli eğitimleri almak gibi konularda daha dikkatli davranmalıdır.

KAYNAKÇA

- AHMED, Ferdoushi, SIWAR, Chamhuri and IDRIS, Nor Aini Hj., (2011) "Women's Participation in Microcredit programme: Some Evidence in Bangladesh", **Australian Journal of Basic and Applied Sciences**, 5(7): 106-115,
- Avrupa Komisyonu (2002). "Good Practices in the Promotion of Female Entrepreneurship", **Examples from Europe and Other OECD Countries**, Austrian Institute for Small Business Research, Viyana.
- BEDÜK, Aykut (2005). "Türkiye'de Çalışan Kadın Ve Kadın Girişimciliği", **Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi**, www.e-sosder.com, ISSN:1304-0278 C.3 S. 12, Bahar2005, 106-117.
- BERBER, Metin ve YILMAZ ESER, Burçin (2008). "Türkiye'de Kadın İstihdamı: Ülke ve Bölge Düzeyinde Sektörel Analiz", "İş, Güç" Endüstri İlişkileri ve İnsan Kaynakları Dergisi, Cilt: 10 Sayı: 2 Sıra: 1, No: 317
- CAN, Yeşim ve KARATAŞ, Aslı (2007). "Yerel Ekonomilerde Kalkınmanın İtici Gücü Olarak Kadın Girişimcilerin Rolü Ve Mikro Finansman: Muğla İli Örneği", **Selçuk Üniversitesi Karaman İ.İ.B.F. Dergisi**, Yerel Ekonomiler Özel Sayısı
- COOPER, Arnold C. and ARTZ, Kendall, W (1995). "Determinants of Satisfaction for Entrepreneurs" **Journal of Business Venturing**, Vol: 10, No:6, November, 439-457
- ÇAKICI, Ayşehan (2003). "Mersin'deki Kadın Girişimcilerin İş Kurma Öyküsü ve İş Kuracak Kadınlara Öneriler," **11. Yönetim ve Organizasyon Kongresi Bildiriler Kitabı**, Afyonkarahisar.
- ÇELEBİ, Nilgün (1993). "Bağımsız İş Yeri Sahibi Kadınların Aile ve İş İlişkileri", **T.C. Başbakanlık Kadın ve Sosyal Hizmetler Müsteşarlığı**, Ankara.
- ÇELİK, Cemile ve ÖZDEVECİOĞLU, Mahmut, (2001), "Kadın Girişimcilerin Demografik Özellikleri ve Karşılaştıkları Sorunlara İlişkin Nevşehir İlinde Bir Araştırma," **1. Orta Anadolu Kongresi**, Nevşehir: 487-498.
- ÇOKGEZEN, Murat (2012). "Türkiye'de Devlet, Girişimcilik ve Yerel Kalkınma", **İTO Yayınları**, Yayın No: 2010-110, İstanbul
- DOĞRAMACI, Bahar (2006). Kadınları Girişimci Olmaya Yönelten Nedenler ve Giresun Örneği, Yüksek Lisans Tezi, Sakarya.
- DÜNYA BANKASI (2011). "Dünya Kalkınma Raporu Toplumsal Cinsiyet Eşitliği ve Kalkınma Genel Bakış 2012".
- EAGLY, Alice H. ve JOHNSON, Blair (1990). "Gender and Leadership Style: A Meta Analysis" **Psychological Bulletin**, Cilt 108, Sayı 2, ss.233-256.

- ECEVİT, Yıldız. (2007). "Türkiye'de Kadın Girişimciliğine Eleştirel Bir Yaklaşım", <http://www.ilo.org/public/turkish/region/eurpro/ankara/publ/turkiyedekadi> girişimciliği.pdf. (Erişim tarihi: 03.05.2013)
- ERTÜBEY, Neşe (1993). "Türkiye'de Kadın Girişimciliği: Mevcut Durum, Sorunlar ve Öneriler" **Türkiye'de Kadın Girişimcilik**, Necla Arat (der.), ss.244-255.
- FİDAN, Fatma ve YILMAZ, Tuncay (2013). "Kadın Girişimciliğine Alternatif Bakış Serüven mi? Macera mı?" <http://cws.emu.edu.tr/en/conferences/2ndint/pdf/Fatma%20Fidan%20&%20Tuncay%20Yilmaz.pdf> (Erişim Tarihi: 02.07.2013)
- GÜNDÜZ, Ali, Yılmaz (2006). **Bölgesel Kalkınma Politikası**, 1. Baskı, Ekin Kitapevi, Bursa.
- GÜNEYDOĞUM DERNEĞİ, (2013). Türkiye'de Kadının İşgücüne Katılımı, Ankara.
- ILO, (2012). **Global Employment Trends for Women**, Geneva: ILO Publication.
- KUZILWA, Joseph Andrew (2005). "The role of credit for small business success: A study of the National Entrepreneurship Development Fund in Tanzania" **The Journal of Entrepreneurship**, 14 (2), 131-161.
- LATİF, Abdul, MUHAMMAD, Suhail Nazar, NAİMATULLAH Shah and FAİZ Muhammad (2011). "Women Entrepreneur in Small Medium Enterprises (SMEs) and Their Contribution on Sustainable Economic Development in Sindh", **Journal of Sustainable Development**, Vol. 4, No. 4
- MAT, Isidore Ekpe Norsiah and REZAK, Razli Che (2011). "Attributes, Environment Factors and Women Entrepreneurial Activity: A Literature Review" **Asian Social Science** Vol. 7, No. 9, September, 124-130.
- MEMİŞ, Hasan, PAKSOY, Mustafa H. ve PAKSOY, Sadettin (2007) "Bölgesel Kalkınmada Kadın Girişimciliğinin Önemi: Gap Bölgesinde Bir Araştırma", **Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Dr. H. İbrahim Bodur Girişimcilik Uygulama ve Araştırma Merkezi Girişimcilik ve Kalkınma Dergisi**, Cilt:2, Sayı:2, 137-152.
- MINNITI Maria and ARENIUS, Pia, (2003). "Women In Entrepreneurship," **The Entrepreneurial Advantage Of Nations: First Annual Global Entrepreneurship Symposium** United Nations Headquarters April 29, 2003.
- MINNITI, Maria (2010). "Female Entrepreneurship and Economic Activity" **European Journal of Development Research**, 22, 294-312.
- ORHAN, Muriel and DON Scott (2001). "Why Women Enter Into Entrepreneurship: An Explanatory Model", **Women in Management Review**, Volume 16, Number 5, pp. 232-247
- ÖZAR, Şemsa (2005). GAP Bölgesinde Kadın Girişimciliği, GAP-GİDEM Yayınları, Ankara.
- SOYSAL, Abdullah (2010). "Türkiye'de Kadın Girişimciler: Engeller ve Fırsatlar Bağlamında Bir Değerlendirme", **Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi**, Cilt.65 (2010), Sayı.1, ss. 83-114
- STEL, Andre van, CARREE, Martin and THURİK, A. Roy (2004). "The Effect Entrepreneurship on National Economic Growth: An Analysis Using the GEM Data", **Discussion Papers on Entrepreneurship, Growth and Public Policy**, 1-19.
- STEVENSON, Louis (1998). "Women and Economic Development: A Focus on Entrepreneurship" **Journal of Development Planning**, No:18, 113-126.
- ŞAHİN, Esen (2006). Kadın Girişimcilik ve Konya İlinde Kadın Girişimcilik Profili Üzerine Bir Uygulama, Yüksek Lisans Tezi, Konya

- T.C. Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığı, (2010). "TR72 Bölgesi 2010-2013 Bölge Planı", Orta Anadolu Kalkınma Ajansı (ORAN)
- TAN, Fatma Zehra Savi (2006), "*Tarihi Akış İçinde Kastamonu Kadın Girişimciliği*," **14. Ulusal Yönetim ve Organizasyon Kongresi Bildiriler Kitabı**, Erzurum.
- TERJESEN, Siri, and AMOROS, Jose´ Ernesto (2010). "*Female Entrepreneurship in Latin America and the Caribbean: Characteristics, Drivers and Relationship to Economic Development*" **European Journal of Development Research**, 22, 313-330.
- TEWARI, Poonam ve GAKKHAR, Achala (2011). "A Study Of Opportunities Extended To Dairy Women Entrepreneurs Under Women's Dairy Development Scheme", **J. Dairying, Foods & H.S.**, 30 (3) : 178 - 181.
- URAZ, Arzu ve diğerleri (2010), **Türkiye Cumhuriyeti Devlet Planlama Teşkilatı ve Dünya Bankası Refah ve Sosyal Politika Analitik Çalışma Programı**, Çalışma Raporu Sayı 2, Ankara, Mart.
- YAĞCI, Funda ve BENER, Özgün. (2005), "*Girişimci Kadınların Demografik ve Genel Karakteristikleri ile Kadınları Girişimciliğe Motive Eden Faktörler*", **Türk Dünyası Sosyal Bilimler Dergisi**, 33: 85-100.
- YETİM, Nalan (2008). "*Sosyal Sermaye Olarak Kadın Girişimciler: Mersin Örneği*", eab.ege.edu.tr/pdf/2_2/C2-S2-%20M8.pdf (Erişim: 04.07.2013)